

BİBLİYOGRAFYA :

F. Garnier, *Voyage d'exploration en Indo-Chine*, Paris 1873, II, 490-492; E. Rocher, *La province du Yunnan*, Paris 1879, II, 46-47, 338-349; M. G. Deveria, "Origine de l'Islamisme en Chine", *Centenaire de l'école des langues orientales vivantes: 1794-1895*, Paris 1895, s. 305-355; M. Broomhall, *Islam in China*, London 1910, s. 134-137; Na Guochang, "Islanjiao Dashi Ma Dexing", *Qingdai Zhongguo Islanjiao Lunji*, Yinchuan 1981, s. 133-147; Pin San, "Ma Fuchu Xianshen Shilue", *Zhongguo Islanjiaoshi Cankao Zhiliao* (ed. Li Xinghua et al.), Yinchuan 1983, s. 580-590; Bai Shou'i, "Ma Dexing", *Zhongguo Musilin*, III/4 (1983), s. 2-6; Yao Guonian, "Ma Fuchu Xiangqing Bian", *Chuxiong Shizhuan Xuebao*, II (1989), s. 8-13.

N. CHANG-KUAN LIN

MA HUA-LUNG

(1810-1871)

Nakşibendiyye-Cehriyye tarikatı
şeyhlerinden Çinli âlim.

Çin'in kuzeybatısında Ning-hsia bölgesinin Ling-chou şehrinde doğdu. Künyesi Tabîullah'tır. İlk dinî-tasavvufî eğitimini Kuan Li-yeh Abdülkâdir ve Şeyh Kin Fu'dan aldı. Daha sonra, Nakşibendî-Cehri şeyhi olan babası Ma Yi-te Muhammed Sâfi Hakikullah'ın yanında tahsilini tamamlayarak "ahung" (âlim) icâzeti aldı. Kısa bir süre Lü-ch'i denilen taşra polis gücünde kumandan olarak görev yaptı.

Ma Hua-lung, 1849'da Cehriyye'nin beşinci şeyhi olarak babasının yerine geçtiğinde tarikat geniş bir alana yayılmıştı. Şeyhlik makamına geçmeden önce Çin, Türkistan, Mançurya ve Moğolistan'da ticaretle meşgul olarak büyük bir servet edinen Ma Hua-lung, posta oturduktan sonra tüccar müridleri vasıtasıyla tarikatı daha geniş bir alana yaymaya çalıştı. Cehriyye mensuplarıncâ "dört büyük vezir" olarak anılan en yetkin dört halifesinden Kuan Li-yeh Fu-chiang bölgesinde, Tan Li-yeh Kin-chi bölgesinde, Chang San-yeh Shu-chou bölgesinde, Tou Tai-yeh Niu-mu bölgesinde irşad faaliyetlerinde bulundu Ma Shih-ling Muhammed Şemseddin ise onun Yunnan bölgesindeki halifesiydi.

Cehriyye mensupları onun liderliğinde kendi "dârüislâm"ını oluşturarak dinî ve ekonomik işlerini cemaat içinde yürütmeye başladılar. Çin hükümeti bu yapılanmayı kendisi için ciddi tehdit oluşturan gizli bir dinî topluluk olarak değerlendirdi. 1862'de T'ung-chih'in kuzeybatılı müslümanları isyan ettiğinde Ma Hua-lung o bölgedeki bütün müslümanların mânevî

lideri konumuna geldi. O da kendini, bütün kuzeybatı bölgesi Çinli müslüman topluluklarının lideri anlamına gelen "tsung-ta ahung" (büyük imam) olarak görmeye başladı. Tarikatın merkezini Ning-hsia bölgesindeki Kin-chi-pao'ya kurdu ve başlattığı isyanı oradan yönetti. Bu isyanı, tarikatın kurucusu Ma Ming-hsin zamanından beri devam eden dinî-politik bir hareket olarak görmek mümkündür. Daha önce Yunnan'da kuzeybatı bölgesindeki Çinli müslümanlar baş kaldırmış ve Sultan Süleyman Tu Wen-hsiu liderliğinde Ta-li Sultanlığı'nı kurmuşlardı. Ma Hua-lung'un başında bulunduğu isyanla bu isyan arasında bir bağ vardı. Ma Hua-lung'un halifeleri Ta-li Sultanlığı bölgesinde hem dinî meselelerde hem askerî kampanyalarda oldukça etkili olmuşlar, Ma ve Tu birbirlerine bilgi, silâh ve erzak yardımında bulunmuşlardı.

Yeterli silâhlara sahip bulunmamaları ve tarikata mensup olmayan müslümanların hareketten ayrılarak hükümete destek vermeleri sebebiyle Ma Hua-lung başarıya ulaşmayı teslim oldu. Taraftarlarının hayatını kurtarmak için aile mensuplarını orduya teslim etti. Ailenin yetiştiren erkekleri öldürüldü. Oğlan çocukları iğdiş edilerek kadınlarla birlikte sürgüne gönderildi. Bir kısmı da Han Çinlileri'nin resmî görevlilerine köle olarak satıldı. Ma Hua-lung'un fedakârlığı Cehri'lerin katliamını önleyemedi. Kendisi de 13 Ocak 1871'de şehid edildi. Kendisinin ve içlerinde büyük oğlu Ma Yao-pang'ın da bulunduğu üç halifesinin başları Beijing'e gönderilerek halka açık yerlerde teşhir edildi. On yıl boyunca Çin'in her tarafında teşhir edildikten sonra Lan-chou şehrine getirildi. Ma Ming-hsin'in neslinden gelen şeyh Ma Yuan-chang Riyâzüddin Muhammed Nûr Sıddîkullah'ın yerel yöneticiler nezdindeki teşebbüsüyle Ma Hua-lung'un başı Chang-chia chuang bölgesinde Wa-ch'uang-kou Camii'nin minberinin altına gömüldü. Daha sonra başı ile cesedi birlikte Shuen-hua-kang'da defnedildi. "Seyyidüşşühedâ" unvanı verilen Ma Hua-lung'un kabri bugün Kuzeybatı Çin'de türbe haline getirilmiş olup müslümanlar tarafından ziyaret edilmektedir. Ma Hua-lung'un serveti sebebiyle hiç kimseye üstünlük taslamadığı ve ayırım gözetmeksizin bütün fakir müslümanlara yardım ettiği nakledilir. Ayrıca çok belîğ hutbeler irad etmesi ve gösterdiği kerametler sebebiyle müridleri tarafından büyük bir velî olarak kabul edilmiş, hatta tarikatın kurucusu Ma Ming-hsin'den bile üstün görülmüştür.

Ma Hua-lung'dan sonra Cehriyye silsilesi iki kola ayrıldı. Pei-Shan Pai (kuzey-tepe) diye adlandırılan kola Ma Ming-hsin'in torununun oğlu Ma Yuan-chang Riyâzüddin Muhammed Nûr Sıddîkullah, Nan-chuan Pai (güney-nehir) diye adlandırılan kola da Ma Hua-lung'un sürgüne gönderilen torunu Ma Chin-cheng Muhammed Sâdık Hilâlüddin şeyh oldu. Bununla birlikte Çin İslâm tarihinin önemli şahsiyetlerden biri olan Ma Hua-lung'dan sonra Çinli müslüman liderlerden hiçbiri onun yerini dolduramamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Henri D'Ollone, *Recherches sur les musulmans chinois*, Paris 1911, s. 263-278; *Hui-min Chi-yi* (ed. Shou-yi Bai), Shanghai 1953, III-IV; *Gan-ning-qing Shi-lüe* (ed. Shou-qí Mu), Taipei 1972, VI-VII; Cheng-zhi Zhang, *Xin Ling Shi, jie-kai jeheline de Sheng-yu zhi Mi*, Taipei 1977; Ma Tong, *Zhong-guo yi-si-lan Jiao-pai yu Men-huan Zhi-du Shi-lüe*, Yinchuan 1995; Chang-Kuan Lin, *Zhong-guo Hui-jiao zhi Fazhang ji qi Yün-dong*, Taipei 1996, s. 99-103, 114-118.

N. CHANG-KUAN LIN

MÂ LÂ**YESEU'I-MUHADDİSE CEHLÜH**

(مالایسع المحدث جهله)

Meyyânîşi (ö. 581/1185) tarafından kaleme alınan usûl-i hadîse dair eser (bk. MEYYÂNÎŞİ).

MA LIANYUAN

(ö. 1903)

Çinli müslüman âlim ve eğitimci.

1840'larda, Orta Asya (Dayin) menşeli geleneksel "ahung" (din âlimi, hoca) ailesinin çocuğu olarak Yunnan'ın ortalarında bulunan Xinxing ilçesinde (günümüzde Yuxi) doğdu. Diğer Çince ismi Zhiben, İslâmî adı ise Nûrulhak'tır. Kendi ifadesine göre ailesi, Hz. Muhammed'in torunu olan Buhara Sultanı Abdülmelik b. Abdülazîz'in yirmi birinci neslinden gelmektedir.

Çocukluğunda babasının yanında Arapça, Farsça ve Çince kitaplar okuyarak İslâmîyet'i öğrendi. Yirmi iki yaşında Hexi Müslüman Cemaati'nin ahungu olarak tayin edildi ve onlara ileri seviyede İslâmî dersler verdi. Bu dönemde Yunnan'da siyasi karışıklıklar ortaya çıkmış ve pek çok din âlimi cami ve medreselerden ayrılarak hükümetin hizmetine girmişti. Ülkeyi terkeden Ma Lianyuan, 1869'da hocası Ma Dexing'in yolunu takip ederek dayısıyla

beraber hacca gitti. Mekke'de iki yıl kalıp İslâmî bilgisini ilerletti ve çeşitli ülkeleri dolaşarak âlimlerle görüştü. 1872'de ülkedeki İslâmî direnişin sona erdiği bir sırada Yunnan'a döndü. Bu sırada cami ve medreseler kapatılmış, yıkılıp yıkılmış ve çok sayıda dinî lider öldürülmüştü. Babasının işini üstlenerek İslâmî eğitimi tekrar ihya etmeye çalışan Ma Lianyuan, bilgisinin derinliği ve gayretleri sayesinde Yunnanese müslümanlardan destek gördü. Diğer İslâm ülkelerinde uygulanan eğitimi kendi bölgesinde uygulamaya çalıştı. Daha kapsamlı bir sistem kurarak Yunnan'ı Çin'deki üç önemli İslâm eğitim merkezinden biri haline getirdi (diğer ikisi Shanxi ve Shandong). Modern bir İslâm okulu olarak eğitim veren bu kurum Güneydoğu Çin'den gelen müslüman talebeler için odağı oldu.

Üç aşamalı eğitim veren okulda temel ve orta eğitim aşamaları genel dinî dersleri içermekte, yüksek sınıfta ise öğrencilere ahung olmaları için özel bir eğitim verilmekteydi. Altı-on üç yaş arası çocuklara uygulanan temel eğitimin müfredatı Kur'ân-ı Kerim'in öğretilip ezberletilmesiyle temel dinî derslerden oluşmakta, orta öğretimde Arapça gramer bilgilerinden başlayarak Kur'an âyetleri ve fıkıh öğretilmekteydi. Dört veya altı yıl süren yüksek öğrenim bölümünde ise şu eserler okutulmaktaydı: *Tefsîrû'l-Celâleyn*, *Şerhu'l-Vikâye* (Sadrüşşerîa), *Âkâ'idü'n-Nesefî*, *el-Beyân* (Sekkâkî'nin *Miftâhu'l-'ulûm'* una Sa'deddin et-Teftâzânî'nin yazdığı şerh) ve *Molla Câmî* (*el-Fevâ'idü'z-Ziyâ'iyye*, Abdurrahman-ı Câmî). Yenilikçi bir kişiliğe sahip olan Ma Lianyuan eğitimde klasik metinleri gözden geçirerek basitleştirmeye, dil bilgisini kurallarını sistemeleştirmeye çalıştı. Ayrıca kadın eğitimine önem vererek müslüman kadınlar için İslâmî kitapçıklar dizisi hazırladı.

Altmış yaşında Yunnan'dan ayrılan Ma Lianyuan önce Burma'ya gitti, oradan bir süre hocalık yaptığı ve bazı eserlerini Arapça ve Farsça olarak bastırıldığı Hindistan'a geçti. 1903 yılında Hindistan'ın kuzeyindeki Kanpûr'da (Cawnpore) vefat etti. Çin'i niçin terkettiği bilinmemekte, bazı kaynaklarda mezhep çatışmaları yüzünden yurdundan ayrılmak zorunda kaldığı ifade edilmektedir. Yunnan'daki İslâm eğitimi kurumları varlığını Ma Dexing'e borçlu olmakla birlikte onları geliştiren ve standart kurumlar haline getiren Ma Lianyuan olmuştur. Onun ayrılmasından sonra Yunnan'da İslâm eğitimi bü-

yük bir gerileme sürecine girmişse de eğitim müessesesi cumhuriyet döneminin sonlarına kadar ayakta kalmıştır. Ma Lianyuan'ın Çin'deki müslüman gençlere İslâmî kimliğin aktarılması idealine önemli katkıları olmuştur. Ma Lianyuan çoğu Arapça ve Farsça olmak üzere yirmi kadar eser kaleme almıştır. Çince yazılmış iki eserinden biri *Haitie Shijie* başlığını taşımakta ve bazı Kur'an âyetlerinin tefsirini içermektedir. Diğeri ise bir hıristiyan misyonerine karşı yazdığı *Bianli Mingzhen Yulu* adlı reddiyedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ma Lianyuan, "Da Zhaxue Xu", *Zhongguo Isilanjiaoshi Cankao Ziliao* (ed. Li Xinhua et al.), Yinchuan 1988, s. 593; Na Zhong, "Qingdai Yunnan Musilin dui Yisilan di Jiaoxue yu Yenjü", *Qingdai Zhongguo Isilanjiao Lunji*, Yinchuan 1981, s. 124-125; Na Guoxiang, "Jintang Jiaoyujia Ma Lianyuan", *Yunnan Huizu Shehui Lishi Diaocha*, Kuming 1987, IV, 96-99; Pang Shiqian, "Zhongguo Huijiao Shiyuan Jiaoyu zhi Yiangye yu Keben", *Yugong*, VII/4 (1937), s. 128-130; Bai Shou'i, "Ma Lianyuan, Wang Kuan, Ma Wanfu", *Zhongguo Musilin*, II/3 (1982), s. 3-4.

N. CHANG-KUAN LIN

MA MING-HSIN (1718-1781)

Nakşibendiyye-Cehriyye
tarikatinin kurucusu
Çinli âlim ve mutasavvif.

Kuzeybatı Çin'de Kan-su eyaletinin Jiezhou şehrinde müslüman fakir bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. İslâmî adı İbrâhim Vikâyetullah'tır. Kaynaklarda Azîz veya Muhammed Emîn diye anıldığı da kaydedilir. Henüz doğmadan babası öldü, çocuk yaşındayken annesini kaybetti. İlk eğitimini cami imamı olan amcasından aldı, bu sırada caminin temizlik işlerine yardımcı oldu. 1728'de amcasıyla birlikte hac yolculuğuna çıktığı sırada Buhara'da şiddetli kum fırtınasına yakalandığı, bu sırada amcasını kaybettiği, çaresiz bir haldeyken kendisine bir şeyhin yardım ettiği ve daha sonra da Arabistan'a gönderdiği nakledilir. Bu durumda onun ilk tasavvufî eğitimini Buhara'da gördüğü söylenebilir. Ebû Alamah Abdülkâdir (Guan Li-ye) isimli bir müridi tarafından kaleme alınan yarı biyografik *Rashah* adlı eserde amcasıyla birlikte güneydeki ipek yolunu kullanarak Çin'in güneybatısındaki Yunnan, Burma ve Hindistan yoluyla Arabistan'a gittikleri kaydedilmektedir.

Öğrenimini tamamlamak için uzun süre İslâm ülkelerinde dolaşan Ma Ming-

hsin'in (Mingxin) hangi ülkelere gittiği ve nasıl bir dinî eğitim aldığı hususunda kaynaklarda yeterli bilgi yoktur. Ancak Yemen'de eğitim gördüğü ve Mısır'a geçerek Ezher'de okuduğu bilinmektedir. Onun Nakşibendiyye tarikatına Orta Asya'da girmiş olabileceği ileri sürülmektedir. Yemen'de iken Abdülhâlik b. Zeyn el-Mizcâcî ile Zebîd bölgesinde temas kurduğu da düşünülebilir. Abdülhâlik'in tarikat silsilesinin muhtemelen İbrâhim b. Hasan el-Kûrânî vasıtasıyla Medinelî Şeyh Ahmed el-Kuşâşî'ye ulaştığı, Kuşâşî'nin birçok tarikatın yanı sıra Nakşibendiyye'den de icâzetli olduğu bilindiğine göre Ma Ming-hsin'in bu silsileyle Nakşibendiyye'ye bağlandığı da söylenebilir.

Muhammed Hayât es-Sindî, İbrâhim b. Hasan el-Kûrânî, Şah Veliyyullah gibi şahsiyetler tarafından temsil edilen dini ihya hareketinin etkisi altında kalması muhtemel olan Ma Ming-hsin on yedi yıl sonra memleketine döndüğünde Çin müslümanlarını, Han Çinlileri'nin dinî geleneklerinin etkisi altında kalıp doğru yoldan sapmakla suçladı. Camilerin Çin ibadethaneleri gibi inşa edilmesine karşı çıktı ve tezyinatının sade olmasında ısrar etti. Mensuplarının Han Çinlileri'nin cenaze âdetlerini uygulamalarını yasakladı. Müslümanın sade bir hayat yaşaması ve hayatını yalnızca İslâm toplumuna adanması gerektiğini vurguladı. Onun bu anlayışı Çin'in mahallî âdetleriyle İslâm'ın sentezini engelledi.

Ma Ming-hsin'den önce Çin'de Nakşibendiyye tarikatı mensupları hafî zikir icra ediyor, tarikat da bu sebeple Hafîyye diye anılıyordu. Ma Ming-hsin baş ve kolların sallandığı cehri zikir uygulamasını benimsemiş, bundan dolayı tarikatına Cehriyye adı verilmiştir. Bazı araştırmacılar onun Ahmed Yesevî'ye ulaşan bir silsilesinin olduğunu ve cehri zikri Yesevî'nin uyguladığı "zikr-i erre" sebebiyle benimsemiş olabileceğini, hatta onun Çin'de hem Nakşibendiyye hem Yeseviyye kullarını öğrettiğini ileri sürmüşlerdir. Hafîyye koluna mensup Nakşiler, muhtemelen daha önce bazı Nakşibendiyye kollarında cehri zikrin uygulandığını bilmedikleri için Ma Ming-hsin'in bu uygulamasını eleştirmişlerdir.

Kendisini Çin'in en büyük ve en son şeyhi olarak gören, hakikate ancak şeriatla tarikat birleştirdiği takdirde ulaşılabileceğini söyleyen Ma Ming-hsin, bir tarikat şeyhi olmanın yanı sıra İslâm toplumunun siyasal ve sosyal anlamda lideri kabul edildi. Liderlik için akrabalık yerine ehliye-